

Дащенко Г. В.

ORCID: 0000-0003-3432-3679

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри порівняльної філології східних та англомовних країн

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

м. Дніпро, Україна

ДО ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЖИТТЯ ТА ТВОРЧОСТІ ТАНСЬКОЇ ПОЕТЕСИ ЛЮ ЦАЙЧУНЬ (劉采春, IX СТ.)

Ключові слова: Лю Цайчунь, династія Тан, поезія, жанр *ши*, біографія.

Метою цієї розвідки є зібрати та упорядкувати фрагментовану інформацію щодо життя та творчості танської поетеси Лю Цайчунь (劉采春, IX ст.), а також проаналізувати єдиний поетичний цикл її авторства, що дійшов до наших часів. Поетичний талант Лю Цайчунь високо поцінювали сучасники, коментатори та поети минулого, поставивши її ім'я поруч із Лі Є (李冶, 732?–784), Сюе Тао (薛濤, 768–832) та Юй Сюаньцзі (魚玄機, 844–871) та назвавши їх «Чотирма великими поетесами династії Тан в жанрі *ши*» («唐代四大女詩人»).

На відміну від трьох інших поетес інформація про життя Лю Цайчунь майже відсутня, а згадки про неї фрагментарні. Вперше її ім'я зустрічається у танській збірці авторства Фаня Шу (範攄, IX ст.) під назвою «Дружні судження з Юньсі» («雲溪友議»). Там вказано, що «[коли] Юань Чжень був з інспекцією на сході Чже[цзяну], актори Чжоу Цзінань, [Чжоу] Цзічун та його дружина Лю Цайчунь приїхали з району [ріки] Хуай. [Вони так] майстерно грали [у виставі] *цаньцзюнь[сі]*, [що їх] спів сягав хмар» («元稹廉問浙東,有俳優周季南、季崇及妻劉采春,自淮甸而來,善弄陸參軍,歌聲徹雲») [7, с. 35]. Саме через цю згадку Лю Цайчунь за соціальним статусом можна віднести до рангу *шицзі* або «міської співачки» (市妓): вони жили у міських будинках розпусти [6, с. 79] й саме цій групі співачок дозволялося виступати у вуличних трупах як акторкам разом зі своїми чоловіками [6, с. 135].

Тому у сучасних виданнях Лю Цайчунь згадують передусім як «танську актрису, що майстерно грала у популярних в той час п'єсах *цаньцзюньсі*» («唐女伶,擅長演當時流行的參軍戲») [10, с. 512], або як

«співачку, що вийшла заміж за актора на ім'я Чжоу Цзінань¹» [2, с. 190]. Проте найчастіше ім'я Лю Цайчунь пов'язується з видатним танським поетом Юанем Чженем (元稹, 779–831). Вважається, що, побачивши Лю Цайчунь, він миттю забув про свою кохану Сюе Тао, теж одну з «Чотирьох великих поетес династії Тан в жанрі *ши*», попри те, що мав з нею стосунки протягом декількох років² [1, с. 188].

Видатний літератор династії Мін Фен Менлун (馮夢龍, 1574–1646) в збірці «Історія кохання» («情史») зібрав понад 870 любовних історій, де, зокрема, розповів про кохання Юаня Чженя та Лю Цайчунь [3, с. 2010]. Він вказує, що вона була «відомою співачкою з Чже[цзяну]» («浙中名妓也»). За версією Фена Менлуна минуло 10 років після розставання Юаня Чженя з Сюе Тао й він як раз збирався повернути її («別薛濤逾十載, 方擬馳使往蜀取濤»). В той час в місто приїхала Лю Цайчунь, яка «хоч й поступалася [Сюе] Тао у віршах [та] римах, проте була неповторно красивою» («篇韻雖不及濤, 而容華絕勝»). Юань Чжень захопився нею та присвятив їй вірш, в якому оспівував її красу. Потім він зблизився з нею, й через це залишився у місті на сім років [3, с. 2011].

Це всі історичні згадки про життя Лю Цайчунь, які дійшли до нашого часу. Протягом багатьох століть коментатори та дослідники, якщо надавали якусь інформацію про поетесу, посилалися лише на вищезгадані джерела.

До нашого часу залишилося лише шість поетичних творів Лю Цайчунь у жанрі *ши*, які утворюють цикл під назвою «Мелодія з вежі Лохун» («羅噴曲») ³. Попри те, що усі твори є чотиривіршами, вони написані в різних стилях: п'ять з них є *цзінтіши* або “поезією нового стилю” (近體詩), а один представляє *гутіши* або “поезію стародавнього стилю” (古體詩).

¹ Тут сталася помилка в наведенні імені чоловіка, оскільки згідно зі збіркою Фаня Шу його звали [Чжоу] Цзічун.

² Це ствердження викликає сумніви у сучасних дослідників. Перш за все, вказується на те, що період стосунків між Юанем Чженем та Сюе Тао обмежується лише декількома місяцями. Зазначається, що він міг зустрітись з поетесою не раніше сьомого місяця четвертого року правління під гаслом Юаньхе (809 р.), коли його направили з інспекцією в місто Лоян, а потім в східну частину провінції Сичуань [9, с. 18]. Юань Чжень в той час займав високу посаду державного цензора (監察御史) та знаходився у місті Ченду лише протягом чотирьох місяців, розглядав безліч офіційних справ щодо зловживання владою й тому просто не мав би достатньо часу на серйозні, довготривалі стосунки з Сюе Тао.

³ Також зустрічається під назвою «Пісня про очікування чоловіка» («望夫歌»).

Попри те, що ці поезії написані згідно з правилами написання творів у жанрі *ши*, назва циклу, а саме згадка по «мелодію» (曲), викликає ряд питань у сучасних дослідників. У деяких випадках вказується, що ці вірші написані в жанрі *ци*, оскільки вказана назва відноситься не до назви циклу, а до назви мелодії для *ци* [4, с. 1286]. Крім того, у вірші Юаня Чженя – покровителя та коханця поетеси – під назвою «Підношу Лю Цайчунь» («贈刘采春») йдеться про те, що ці поезії треба було співати:

更有恼人肠断处, *Ще більш дратує [мене] бути з розбитим серцем,*

选词能唱望夫歌。 [*Коли ти*] *підбираєш слова,*

[*щоб*] *заспівати «Пісню про про очікування чоловіка».*

На мою думку, ці вірші відносяться до жанру *ши*. По-перше, цей цикл включений до «Повного зібрання танських *ши*» («全唐詩», 1705 р.) [5, с. 9120]. По-друге, п'ять із шести віршів написані у повній відповідності до правил написання *цзиньтіши* – найважчої та найвибагливішої форми класичної поезії. По-третє, чотиривірші *цзюецзюй* (одна з трьох типів *цзиньтіши*) могли виконуватися під музику, і тоді це не суперечить словам Юаня Чженя.

Основною темою циклу є нарікання жінки на відсутність поряд її чоловіка: він поїхав багато років тому та досі не повернувся. Ріка є наскрізним образом, що пов'язує чотири з шести віршів циклу. Так, у першому вірші поетеса пише:

不喜秦淮水, *Не подобаються [мені] води [ріки] Цінхуай,*

生憎江上船。 *Дуже ненавиджу по річці [пливти у] човні.*

Причини цієї ненависті ліричної героїні до ріки можна знайти в діях її чоловіка, які наведені протягом циклу. Так, в першому *цзюецзюй* вона вказує, що, посадивши сина у човен, чоловік поїхав («載兒夫壻去»). В третьому зазначається, що чоловік є торговцем й кожного ранку вона виглядає його на річці («朝朝江口望»), але помиляється, приймаючи інших за нього («錯認幾人船»). В п'ятому говориться, що жінка посивіла, чекаючи на чоловіка. За цей час води ріки стали прозорими, а ось її волосся вже ніколи не буде темним («黃河清有日, 白髮黑無緣»). В шостому зображено, з якими труднощами вона стикається за відсутності чоловіка: під час припливу розірвалися канати й їй буде дуже важко йти на веслах («潮來打纜斷, 搖櫓始知難»).

За стилем мови перший *цзюецзюй* нагадує манеру розмови маленької дівчини: «не подобається» (不喜), «дуже ненавиджу» (生憎), «цілий рік» (經年) тощо. Проте в усіх інших віршах циклу розмова ведеться від імені дорослої жінки, яка нарікає своєму чоловікові за те, що він лишив її одну розбиратися з усіма труднощами [8, с. 155].

Особливістю циклу в цілому та п'ятого *цзюецзюй* зокрема стає майстерне використання дуже рідковживаного прийому протиставлення *шуаннідуй* (雙擬對): у парних рядках вживаються два однакові ієрогліфи, але між ними стоять інші ієрогліфи. Крім того, ієрогліфи, що повторюються, є частинами слів, котрі за змістом є протилежними. До того ж перший рядок пари повинен протиставлятися другому рядку.

昨日勝今日, *Вчора день був кращим, [ніж] сьогодні день,*

今年老去年。 *Цього року постарішала [більше, ніж] минулого року.*

Як бачимо, Лю Цайчунь у першому рядку повторює ієрогліф 日 (день), який є частиною слів 昨日 (вчора) та 今日 (сьогодні), що є протилежними за значенням. У другому рядку повторюється ієрогліф 年 (рік), що входить до слів 今年 (цей рік) та 去年 (минулий рік). Обидва рядки протиставлені один одному як за змістом, так й за частинами мови.

Брак джерел попередніх століть дуже ускладнює дослідження особистості Лю Цайчунь та аналіз її поетичних творів, а також викликає ряд додаткових питань щодо співвіднесення традиції та новаторства в її творчості. Саме цьому й будуть присвячені мої наступні публікації.

Література:

1. Idema Wilt L., Grant Beata. *The red brush: writing women of imperial China*. Harvard: Harvard University Press, 2004. 931 p.
2. *The anchor book of Chinese poetry: from ancient to contemporary, the full 3000-year tradition*; (eds.) Tony Barnstone, Chou Ping. New York: Knopf Doubleday Publishing Group, 2005. 512p.
3. 冯梦龙. 情史. 北京: 学苑音像出版社, 2005. 2038页。
4. 汉语大词典. 第06卷. 上海: 汉语大词典出版社, 1990. 1619页。
5. 全唐詩. 卷八百零二. 囉噴曲六首. 劉采春著. 14.11.2022
<https://ctext.org/text.pl?node=261093&searchu=%E4%BB%8A%E5%B9%B4%E8%80%81%E5%8E%BB%E5%B9%B4&searchmode=showall&if=gb#result>
6. 武舟. 中国妓女文化史. 上海: 东方出版中心, 2006. 491页。
7. 徐慕云. 中国戏剧史. 长沙: 湖南大学出版社, 2014. 368页。
8. 嚴紀華. 碧玉紅牋寫自隨: 綜論唐代婦女詩歌. 臺北: 秀威出版, 2004. 332页。
9. 张篷舟. 薛涛诗笺. 北京: 人民文学出版社, 1983. 194页。
10. 中国妇女大百科全书. 长春: 北方妇女儿童出版社, 1995. 1308页。